

УДК 378.034

Микола Гагарін,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки,
педагогіки вищої школи та управління
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

У статті розкрито значущість і актуальність морально-етичного виховання майбутніх менеджерів освіти; проаналізовані особливості сучасної студентської молоді, зокрема майбутніх фахівців у галузі управління, щодо їх моральності та морально-етичного потенціалу; розглянуті завдання та особливості морально-етичного виховання у вищому навчальному закладі, як необхідна передумова подальшої успішної управлінської діяльності.

Ключові слова: мораль, етика, моральність, морально-етичне виховання, майбутні менеджери освіти.

В статье раскрыто значение и актуальность морально-этического воспитания будущих менеджеров системы образования; проанализированы особенности современной студенческой молодежи, в частности будущих специалистов в сфере образования, относительно их моральности и морально-этического потенциала; рассмотрены задания и особенности морально-этического воспитания в высшем учебном заведении, как необходимая предпосылка дальнейшей успешной управленческой деятельности.

Ключевые слова: мораль, этика, моральность, морально-этическое воспитание, будущие менеджеры системы образования.

The article shows the importance and the actuality of moral and ethical education of future managers of education; peculiarities of contemporary students, including future professionals in management, when we talk about their morality, moral and ethical potential are analyzed; tasks and peculiarities of moral and ethical education in higher education, as necessary premise for a successful future management activity are considered.

Key words: moral, ethics, morality, moral and ethical education, future of education managers.

Постановка проблеми. Проблеми морально-етичного виховання особистості завжди були актуальними для будь-якого суспільства, як одна з передумов гармонійного і стабільного його розвитку. Одна з

особливостей моралі полягає в тому, що вона пронизує усі сфери життєдіяльності, виступаючи як її своєрідний обов'язковий аспект. До представників суспільства, для яких норми моралі, етичні переконання, почуття є професійно значущими, належать педагоги, зокрема, керівники у галузі освіти. Завдяки гуманізації та демократизації суспільства роль морально-етичної вихованості управлінців у галузі освіти неухильно зростає.

Можемо стверджувати, що на сучасному етапі чітко простежується невідповідність між теоретичною розробкою питань морально-етичного виховання майбутніх менеджерів освіти і використанням їх у практиці вищих навчальних закладів. Безперечно, що у сучасній педагогічній науці існують об'єктивні передумови для дослідження проблеми морально-етичного виховання майбутніх керівників у галузі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексна розробка проблем становлення і розвитку гуманної, морально-етичної особистості завжди була та й залишається одним з магістральних напрямів наукового пошуку в філософії, психології та педагогіці. Ідеї моральності, гуманізму втілились у наукову концепцію епохи Відродження. Вимоги поваги до людини, віра в її розум, сили, здібності прозвучали в творах М. Монтеня, Т. Мора, Р. Оуена, Ф. Рабле, Е. Ротердамського, Ж. Фур'є та ін. Праці великих педагогів А. Дістервега, Я. Коменського, Д. Локка, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського пронизані ідеями моральності.

Вирішення проблеми морально-етичного розвитку особистості в цілому знайшло відображення у наукових положеннях філософів (В. Блюмкін, Й. Вирост, А. Донцов, С. Подмазін та ін.); психологів, які розкривають психологічні витoki морально-етичної вихованості (М. Боришевський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, А. Петровський, П. Якобсон та ін.); педагогів, які досліджують сутність морального розвитку у процесі виховання (С. Гончаренко, О. Коберник, С. Карпенчук, В. Оржеховська, Т. Тарасова та ін.); взаємообумовленість морального і національного виховання (В. Кузь, Ю. Руденко, З. Сергійчук, Д. Тхоржевський та ін.).

У працях науковців (С. Анісімова, І. Архангельського, Р. Бернса, І. Беха, Ю. Бондаренко, І. Мартинюка, Н. Миропольської, Н. Ничкало, О. Пометун та ін.) висвітлені морально-етичні аспекти виховання особистості, а ідеї моральності пов'язані з гуманізацією і демократизацією всієї системи суспільних відносин і розглядаються вченими в світлі діалектики моральної вимоги та її реалізації в суспільній практиці.

Дослідженню проблеми сприяли праці, спрямовані на розробку основних підходів щодо підготовки студентів до професійно-педагогічної та управлінської діяльності (С. Архангельський, В. Бондар, С. Гончаренко, В. Кравець, Н. Ничкало, О. Пехота, О. Савченко, Г. Терещук, В. Чайка, Є. Хриков та ін.) [3]. Однак, потребує дослідження проблема морально-

етичного виховання саме майбутніх керівників у галузі освіти.

Мета статті: розкрити значущість і необхідність морально-етичного виховання майбутніх менеджерів освіти на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У суспільстві так історично склалося, що до деяких видів професійної діяльності, об'єктом діяльності яких є людина, пред'являються підвищені морально-етичні вимоги, більш висока і багатогранна міра моральної відповідальності і норм поведінки, покладається особлива відповідальність за результати праці. Власне, професійний поділ праці привів до появи професійної моралі. Саме національній інтелігенції належить визначальна роль у формуванні моральності нового типу, виховання гармонійної особистості, спроможної самореалізуватися в полікультурному просторі на благо суспільства та в інтересах майбутнього держави, а отже й свого майбутнього.

Моральність визначає поведінку людини, її ставлення до суспільства, забезпечує внутрішню потребу особистості до здійснення моральних дій та вчинків. Моральність – важлива умова повноцінного розвитку керівника. Тому професійні якості особистості необхідно розглядати разом з її моральними нормами. Такий підхід образно відображений у народній мудрості: той, хто встигає у науці, але відстає від моральних норм, більше відстає, ніж встигає. Та, власне, «моральність не є низкою правил, – стверджував П. Юркевич, а є життям і до того ж цілком нормальним» [7, с. 143].

Методологічною основою морального виховання є етика (грец. *Ethika*, від *ethos* – звичка, вдача) – наука про мораль, її природу, структуру і особливості походження. Етика як філософська наука, започаткована ще Арістотелем, розглядає дилему про те, як має чинити людина та теоретичні питання про походження і сутність моралі.

Власне, мораль – це ціннісно-орієнтаційне ставлення до світу, система принципів, норм і правил, які регулюють поведінку людини в суспільстві, роблять її правильною. Поняття «моральний», «моральність» використовують, коли мова йде про конкретний вчинок, практичну сторону стосунків. Отже, мораль, етику і моральність не можна вважати синонімами.

Науковці стверджують, що морально-етичне виховання – виховна діяльність вищого навчального закладу, спрямована на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

До завдань морально-етичного виховання належать:

- формування у особистості розуміння норм загальнолюдської та народної моралі;
- розвиток моральних почуттів: порядності, тактовності, чесності, доброти, милосердя тощо;
- виховання почуття власної гідності: честі, свободи, рівності,

самодисципліни, працелюбності;

– накопичення морального досвіду й знань про правила суспільної поведінки;

– формування культури статевої і сімейних відносин, формування готовності укласти шлюб і виконувати сімейні обов'язки [6].

Морально-етичне виховання передбачає різноманітні впливи на думки, почуття, соціальну практику індивіда, його самовдосконалення. Цей процес поєднує в собі такі особливості:

– *цілеспрямованість* (полягає в чіткій окресленості мети педагогічних впливів);

– *багатофакторність* (передбачає враховування всіх чинників, які відіграють суттєву роль у процесі виховання);

– *віддаленість* у часі результатів роботи (виховання є тривалим процесом, результати якого не можуть бути досягнутими відразу);

– *неперервність* (полягає в систематичності взаємовпливів вихователя і вихованця);

– *визначальна роль педагога* (педагог має бути моральним взірцем для особистості);

– *цілісність* (передбачає внутрішню єдність усіх виховних засобів і впливів щодо формування моральної культури людини).

Із філософського і нормативного обсягу етики важливо виокремити ті моральні цінності, які відповідають загальноприйнятим у світі принципам поведінки. Це чесність і порядність, єдність слова і справи, терпимість і доброзичливість, тактовність і делікатність, справедливість, самокритичність, культура мови, манера поведінки і ще багато іншого, що робить людину особистістю.

У праці В. Сухомлинського «Розмова з молодим директором» [5] вчений-педагог охоплює широке коло проблем внутрішкільного управління від функціонального складу до методів та стилю управлінської діяльності. Найголовнішим, на думку автора, є глибоке знання особистості людини як найважливішої цілі в системі внутрішкільного управління. Він наголошує: «Людська особистість – це найскладніший сплав фізичних і духовних сил, думок, почуттів, волі, характеру, настроїв» [5, с. 62], а «...Директор школи – не лише адміністратор, а й компетентний організатор навчально-виховної роботи, чуйний вихователь» [5, с. 67].

Варто зазначити, що не дотримання моральних норм, неетичні дії, вчинки, поведінка керівника є деструктивним, деморалізуючим чинником та можуть зруйнувати цілісність педагогічного колективу. Розвиток особистості майбутніх менеджерів освіти вимагає здійснення цілеспрямованої виховної роботи з обов'язковим урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців, необхідних для цього людських і професійних якостей та вікових особливостей суб'єктів виховного впливу.

Період студентства є важливим етапом формування та розвитку особистості у цілому. Важливе значення він має і у морально-етичному розвитку. У сучасних умовах рівень моральності, моральної культури студентів ще не відповідає і не задовольняє потребам гармонійного розвитку особистості і вимогам суспільства. На сьогодні маємо ситуацію, що «студентство, з одного боку, прагне знайти себе, розкрити свої здібності, самовиразитися і самореалізуватися, бути потрібним іншим. З іншого боку, об'єктивна оцінка негативних тенденцій у нашому суспільстві викликала у молоді суперечливе ставлення до моралі, сумніви у необхідності бути моральною особистістю, керуватись морально-етичними цінностями.

Науковці наголошують, що одночасно підвищується релігійність хлопців і дівчат, та погіршується морально-ціннісний потенціал частини молоді. Про це свідчить відношення студентських колективів до аморальних і протиправних вчинків інших. Якщо раніше такі вчинки підлягали громадському осуду, то зараз спостерігається спокійне, байдуже ставлення багатьох студентів.

У роки навчання у вищих закладах освіти найбільш активно відбувається процес переосмислення ідеалів і цінностей. Студент замислюється над тим, яка його життєва позиція. Саме у цей період більш активно відбувається становлення і закріплення переконань, розширюється досвід, необхідний для здійснення соціальних і професійних функцій, на одне з перших місць висувається питання про свою поведінку і роль у суспільстві. І саме це необхідно використовувати у процесі морально-етичного виховання.

Виходячи з вищесказаного, морально-етичне виховання в період студентства стає особливо актуальним. Це дуже важливий період у когнітивному розвитку людини, коли вона застосовує в житті свої здібності думати, аналізувати і приймати рішення, що укладаються в план його життя. Отже, питання морального виховання студентської молоді є завданням загальнопедагогічним, оскільки має на меті забезпечити кожного вихованця знаннями про норми і цінності моралі.

Необхідне чітке усвідомлення майбутніми менеджерами освіти неприпустимості аморальної поведінки керівника. Важливими рисами його професіоналізму є здатність до виявів гуманізму, поваги, справедливості, визнання прав людини, усвідомлення того, що управлінська діяльність потенційно володіє морально-етичними можливостями. Морально-етична задоволеність керівника – показник ефективності управлінської діяльності, пов'язаний із системою морального вибору.

Висновки і перспективи. Отже, процес морально-етичного виховання є складним та багатомірним, він має здійснюватись з урахуванням особливостей сучасного студентства; науковці визначають його одним з головних завдань становлення сучасного менеджера освіти.

Таким чином, можемо стверджувати, що морально-етична виховна робота у вищих навчальних закладах стає важливим компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців, менеджерів освіти. Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. До перспективних напрямів досліджень цієї проблематики належить, зокрема, вивчення зарубіжного досвіду щодо морально-етичного виховання менеджерів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. Алексюк – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко – К. : Либідь, 1987. – 374 с.
3. Донцов А. Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді. / А. Донцов – Харків : Шлях, 1999. – 226 с.
4. Леонтьев А. Лекции по общей психологии / А. Леонтьев. – М. : Смысл ; КДУ, 2005. – 511 с.
5. Сухомлинський В. Розмова з молодим директором. / В. Сухомлинський – К. : Радянська школа, 1988. – 284 с.
6. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / М. Фіцула. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.
7. Юркевич П. Чтения о воспитании. / П. Юркевич – М. : Просвещение, 1965. – С. 137–158.